

פרק רביעי 'בהמה המקשה'

משנה

בהמה המקשה לילד ולפני שחיטה הוציא העובר את ידו והחזירו קודם שחיטה, מותר באכילה. הוציא את ראשו, אף על פי שהחזירו הרי זה כילוד⁴³⁹. חותך מעובר שבמעיה והניח החתיכה בתוכה, על ידי השחיטה מותר באכילה. חתך מן הטחול ומן הכליות של בהמה עצמה, אסור באכילה ולא הותר בשחיטתה⁴⁴⁰. זה הכלל: דבר שגופה אסור, ושאינה גופה - מותר.

גמרא

אמר רב יהודה אמר רב, האבר עצמו שיצא ממחיצתו קודם שחיטה, אף על פי שהחזירה

אבר שיא לחוץ אפילו חזר אסור באכילה

קודם לכן אסור באכילה. שנאמר: "וּבֶשֶׂר בַּשָּׂדֶה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ" ובשדה הכוונה חוץ למחיצתו דהיינו לאויר, שהרחם היא המחיצה שהתירתו בשחיטה. כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר כטרפה. מקשה הגמרא ממה ששנינו במשנה, בהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו והחזירו מותר באכילה. משמע שאף האבר עצמו מותר? דוחה הגמרא, ההיתר הוא לעובר, לומר שלא נחשב כילוד. שואלת הגמרא, אם כן אף אם לא החזירו העובר מותר? עונה הגמרא, אכן גם אם לא החזירו מותר, ואגב משנה בסיפא לגבי ראשו 'אף על פי שהחזירו וכו'" גם ברישא כתב 'החזירו'.

ואמרת הגמרא, יוצא אם כן, שהסיפא באה להשמיע שעל ידי יציאת הראש נחשב כילוד. והרי כבר שנינו כן, איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהנים⁴⁴¹? הבא אחר נפלים אף על פי שיצא ראשו חי, או הבא אחר בן תשעה שיצא ראשו מת. משמע שכיון ויצא ראשו מת אינו בכור לנחלה, אבל אם יצא חי הרי הוא הבכור, משמע שביציאת הראש נחשב לידה.

439 אם נמצא חי, צריך שחיטה לעצמו. ואם נמצא מת, הרי הוא כנבלה. רש"י.

440 כתב 'טחול וכליות': משום שהוא דבר שאינה נטרפת בו. רש"י.

441 בכור לנחלה הוא זה שראוי לחיות שלב אביו דווה עליו, ובכור לכהונה זה כשפטר את הרחם. רש"י.

ואמרת הגמרא, שאם נאמר שהוצרכו להשמיע באדם ובבהמה שאין ללמוד זה מזה, שאם היו כותבים בבהמה היינו אומרים שרק שם יציאת הראש מספיקה, שכן אין הולד נסתר בפרוזדור הרחם, אבל באשה שאינו ניכר אף אם יצא הראש לא נחשב ללידה. ואם היו משמיעים באשה היינו אומרים שרק בה יציאת הראש נחשבת לפי שפרצופו נחשב פנים שלו אבל בבהמה לא, לכן השמיעו בשניהם. שואלת הגמרא, והרי כבר שנינו כן בבהמה, שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה, לפי שהשליא סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה ושמא במקצת יצא הראש ונחשב כילוד?

מבאר הגמרא, אם היינו אומרים שמה ששנינו ברישא 'החזירו' בא להתיר את האבר שיצא, אז היה אפשר להעמיד שהסיפא כתבה 'החזירו' אגב הרישא. וממילא לא לומדים כאן את הדין שביציאת הראש נחשב לילוד. אלא אם נאמר שאם הוציא אבר הוא אסור, מדוע כתבו בסיפא 'החזירו'? עונה הגמרא, שבאמת האבר עצמו אסור, אלא שהמשנה באה לחדש שמקום החתך, כלומר מה שעומד על שפת הרחם, מותר⁴⁴². וכפי שאמר רב נחמן בר יצחק לגבי הלכה אחרת, לא נצרכה אלא למקום חתך.

שחט כשיד העובר בחוץ ואחר כך עוד שואלת הגמרא על רב יהודה ממה ששנינו, בהמה המקשה לילד, הוציא עובר את ידו והחזירה ואחר כך שחט את אמו, מותר באכילה. שחט את אמו ואחר כך החזירה, אסור באכילה. הוציא את ידו וחתכו, ואחר כך שחט את אמו: שבחוץ טמא ואסור⁴⁴³, ושכפנים טהור ומותר, שמחיים לא קבל טומאת אוכלים. שחט את אמו כשיד העובר בחוץ ואחר כך חתכו, כיון שכל העובר והבהמה נגעו באבר, טמאים מגע נבלה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, כיון שאבר היוצא עדיין מחובר בשעת שחיטה, אף על פי שאין שחיטה מתירתה באכילה מטהרתה מידי נבילה, ונחשב כמגע טרפה שחוטה. וכיון שהמשנה אמרה שאם הוציא העובר ידו והחזירו שחיטת אמו מתירתו, משמע שאף שאבר מותר? דוחה הגמרא,

442 אם לא החזיר – צריך להניח ממה שבפנים לצד החיצון ולחותכו, שמקום החתך = הבדלת החיצון והפנימי - אסור, מפני שהוא עומד על שפת הרחם, ולא קרינא ביה 'בהמה בבהמה'. אבל אם החזירו אינו צריך לחתוך לצד פנים, אלא מצמצם וחותך. רש"י.

443 כדלק' (קכת): אבר מן החי מטמא כאבר מן הנבלה, מ'וכי ימות מן הבהמה'. רש"י.

הכוונה לעובר. שואלת הגמרא, והרי בסיפא שנינו שאם לא החזיר אסור באכילה. ומדוע שהעובר שבפנים לא יותר בשחיטת האם? עונה הגמרא, גם כאן הכוונה כרב נחמן בר יצחק, לא נצרכה אלא למקום חתך.

עוד שואלת הגמרא שכן אבימי כשבא מבי חוזאי שנה ברייתא, נאמר: "כל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות וכו'" מכאן שעובר נותר בשחיטת האם. ודורשים את המילים "פרסה" ו"פרסות", פעמים שאתה אוכל כל אבריו, ופעמים שאין אתה אוכל אלא מקצתן. אם הוציא שתי ידיו והחזיר האחת, אכול אותה. החזיר שתייהם, אכול שתייהם. משמע שאף האבר עצמו שיצא מותר? דוחה הגמרא, לא! הכוונה שאם החזיר פרסה, אכול עובר. שואלת הגמרא, אם כן גם אם לא החזיר העובר מותר? אמר רב נחמן בר יצחק, הכוונה להתיר מקום חתך של האבר שהחזיר.

שואלת הגמרא, והרי ישנם שני כתובים שמתירים אם החזיר את האבר, אחד לכאורה בא להתיר את האבר ואחד להתיר מקום חתך? דוחה הגמרא, אחד להתיר מקום חתך כשהחזיר, ואחד להתיר עובר שפרסותיו קלוטות כגמל, ונמצא במעי פרה. והחידוש לשיטת רבי שמעון, האוסר קלוט בן פרה, שזה רק אם יצא לאויר העולם, אבל אם נמצא בתוכה מודה שמותר⁴⁴⁴.

קלוט בן פרה אסור כשיצא ולא
בנמצא במעי אמו

ומביאה הגמרא, שעולא בשם רבי יוחנן חולק על רבי יהודה, וסובר שאבר שיצא והחזירו לפני השחיטה, אף האבר מותר. אמר רב יהודה לעולא, והרי רב ושמואל אמרו 'אבר עצמו אסור?' אמר לו, מי יביא לנו מעפר רב ושמואל ונמלא את עינינו⁴⁴⁵! אבל כך אמר רבי יוחנן, כל דבר שהתורה נתנה בו תורת מחיצות עזרה, בקדשים קלים שחומת ירושלים מחיצה להם כולן היו בכלל איסור "ויבשר בפשה טרפה לא תאכלו" שמשיצא

לעולא ור"י אבר שיצא וחזר מותר
בשחיטה

444 דה"ק: עובר שאין לה אלא פרסה: שאין פרסותיו סדוקות, אכול. רש"י.

445 אפטר בדרך הלצה שבסנהדרין אי' קברי' דרב □ □ שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא והוה משמע קללה □ ח"ו לכן אמר ומלינן עיינין שהוא לחבב דבריהם. גור אריה ממחירא"ל צינץ חולין. ובהגהות ר-ג ליפשיץ מסכת ע"ז נ"ג: נ"ב כאומר כבודם כמקומם מונח, במחילה כבודם אין הלכה כמותם. □ בערוך בערך עפר פירש: "כלומר מרוב □ החביבות היינו ממלאים עינינו מעפר קברן, □ אבל מזה הדבר לר' יוחנן אנו שומעין". □ וכן פירש גם רבינו גרשום בב"ב (קעא:): ד"ה □ □ הא רב ושמואל □.

הרי הוא כטרפה. כשפרט לך הכתוב גבי חטאת שיצתה חוץ למחיצתה וחזרה שהיא אסורה⁴⁴⁶ ולא מועיל להחזירה, לימד על כל שאר היוצאים כיון שחזרו הותרו.

מקשה הגמרא ממה ששנינו, נאמר: "וּבֶשֶׁר בְּשֶׁדָּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ" מה בא ללמדנו שהיא כ'טרפה' היה די לאוסרו באכילה? לפי שמצינו במעשר שני ובכורים שאף על פי שנכנסו לירושלים ויצאו מחוץ למחיצתן וחזרו מותרים, יכול אף עובר? לכך נאמר: "טְרֵפָה". וביאר רבה, כטרפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר, אף בשר כיון שיצא חוץ למחיצתו שוב אין לו היתר. ומכאן נשאר הגמרא בקושיא על עולא.

מבררת הגמרא, מנין מצינו שמעשר שני וכורים שיצאו וחזרו שמוותרים? שנאמר: "לֹא תֹכַל לֶאֱכַל בְּשַׁעֲרֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ וכו'", משמע שרק בשעריך לא תוכל לאכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרים.

446 שנאמר בשעיר חטאת ר"ח ששופוהו אהרן ובניו ונפסלה בכך, ולא אמרו להחזירה. רש"י.

